

Избеглиштво у савременом свијету. Од политичко-теоријских утемељења до биополитичких исхода

Аутор: Душко Петровић
Издавач: Лијевак, Загреб 2016.

Монографија Душка Петровића, асистента на Одсеку за етнологију и културну антропологију Филозофског Факултета у Загребу, представља значајан допринос проучавању феномена избеглиштва, комплексне и актуелне појаве која је уздрмала светску и европску јавност у протеклом периоду.

Монографија се састоји из три веће целине. У првој, „Избеглице, апатриди, азиланти и модерна политика“, аутор представља масовну појаву избеглица након Првог светског рата у контексту значајних промена у тадашњем политичком систему. Кроз разматрање трансформације суштинских концепата и инструмената политичког уређења у периоду модерне, као што су национална државе (nation-state), Вестфалски поредак и људска права, као права човека и/или грађанина, аутор анализира питања суверенитета, политичке припадности као извора права, начине повезивања политичке припадности и територије, промене у концептуализацији човека, али и настанак специфичних, „аномалијских“ категорија, као што су избеглице или апатриди, и одговор међународне заједнице кроз оснивање посебних закона и институција који регулишу управо овај домен – настанак хуманитаризма као технике дисциплиновања.

Друга целина, „Разумијевање биополитике“, фокусира се на анализу друштвено-теоријских концепата у периоду модерне и њихову трансформацију у постмодерном периоду, пратећи феномен политизације биолошког живота – биополитику. Аутор покушава да одреди основне карактеристике биополитичког стања у коме се развија феномен избеглиштва, тј. да дефинише нешто што би се могло назвати биополитичким диспозитивом, односом концепата, институција и пракси који га генеришу. У овој целини је примењена методологија која није карактеристична за антрополошка истраживања: како сам аутор наводи, ово врло апстрактно поглавље писао је имајући на уму феномен избеглиштва, „у сваком тренутку су ми били представљени свакодневно (живљено) искуство, сјећања, тренуци самоспознаје (кроз говор са самим собом, дакле, кроз мишљење), опћа размишљања, дискурси, праксе које су се могле повезати са теоријским, опћим појмовима коришћеним у књизи“. Удаљавање од класичне антропологије лежи у томе што се закључци о феномену износе без представљања самог објективног феномена. Ова целина тако са једне стране представља спецификацију социополитичког контекста на врло апстрактном нивоу, док са друге прецизира категоријални апарат који аутор користи за интерпретацију феномена избеглиштва. Богатство политичко-теоријских проблема које аутор разматра је велико: култура страха, заједнице несигурности, криза легитимитета политичких институција, *governmentality*, *outsourcing* (или посебан вид екстернализације како власти тако и појединих институција задужених за дисциплиновање), доминација права јачег (политике моћи) у политици и регресија утицаја политичких принципа и закона као регулатора политичког деловања, успостављање дискурса друштва благостања и његове заштите, елитистичност солидарности, свођење јавних интереса на приватне и обрнуто, идеја ограничених ресурса, политике

искључивања и нормализација насиља према Другом, продукција кризе, продукција жртве, представљају само неке од њих.

Трећа целина, „Феномен избјеглиштва и биополитика“, састоји се из анализе феномена избеглиштва као производа биополитичког стања које је аутор раније приказао: само у свету националних држава, граница и суверенитета, и повезивања права са припадношћу територијализованој политичкој заједници, могуће је замислити оне који му не припадају као посебну спознајну категорију, као аномалију и као проблем. У овом делу претходно дефинисан политички контекст и издвојени теоријски проблеми се приказују на примеру конкретних појава, као што су хегемонија западних капиталистичких држава у хуманитарном режиму, изразита центричност дискурса о избеглицама са становишта друштава (организација) пријема, виктимизација и патернализација, бирократска (формално-правна, административна) идентификација избеглице, контекстуална условљеност (арбитрарност) идентификације избеглице, виктимизација и патернализација, генерална експанзија хуманитарног дискурса као начина легитимизације дефинисања кризе и нетранспарентног деловања у циљу њеног разрешавања, све веће затварање (некадашњих) друштава благостања, јачање полицијске сарадње, превентивна употреба силе и тако даље. Додатну вредност овом делу даје анализа грађе сакупљене у Хрватској, где се издваја разматрање личног искуства аутора као избеглице 1990-их и успостављања тзв. коридора крајем 2015. године за транзит миграната од Турске до земаља централне и западне Европе, који је допринео издвајању миграната и омогућио директно полицијско деловање, далеко од очију јавности.

Како сам аутор наводи, књига започиње тематизацијом општих појмова (биополитика, утопија, моћ, биомоћ, живот и други), а завршава тематизацијом посебног, па чак и личног избегличког искуства. Основна теза је да људски биолошки живот у номинално децентрализованом корпоративистичко-националном свету постаје концептуално средиште политике и ултимативна вредност, што, с обзиром на структуралну позиционираност избеглица у односу на друштва пријема, омогућава како хуманитаризацију, тако и нормализацију насиља, кроз производњу перманентне ванредности. Избеглице остају Други, на коме се експлицитно спроводи дисциплиновање (било кроз показивање самилости, било кроз показивање насиља), које евентуално може резултирати уласком у друштво пријема.

Иако је тема конципирана као синхрона, као избеглиштво у савременом свету, аутор с правом даје генеалогичку кључних политичко-теоријских фактора, са намером да утврди елементе које су довели до биополитичког стања у коме се овај феномен манифестује. Отуда и изражена дијахронијска димензија у раду. Пошто је у питању глобални процес, чији је Хрватска део, увид у конкретне ситуације у Хрватској може послужити као основа за компарацију са релевантним ситуацијама у другим државама, као и за даље генерализације. Ова врло занимљива и плодна тема за истраживање отвара многа питања која превазилазе саме миграцијске токове и залазе у глобалне неједнакости, борбе за ресурсе, моћ и контролу, што је аутор недвосмислено показао. Поред овога, монографија има изразит интердисциплинарни карактер, будући да комбинује методе и приступе филозофије, друштвене теорије и антропологије. Монографија значајно доприноси научном проучавању избеглиштва због ширине приступа, богатства

анализираних концепата и дубине којом се разматрају поједини проблеми. Такође, анализирани материјал се односи на процес који је у току, што монографију чини посебно актуелном.

Марта Стојић Митровић

Ново сељаштво: поглед на будућност села и сељака

Осврт на књигу:

Jan Douwe van der Ploeg, 2008. *The New Peasantries. Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization*, London: Earthscan, 1–347.

Глобализација и тржишна економија су значајно промениле и унапредиле савремени свет, али су такође креирале нове проблеме са којима се друштва и нације суочавају. Сељаштво и могућности његовог опстанка свакако су важна питања која треба расветлити у овом контексту. Међутим, пре него што се осврнемо на схватање овог проблема представљеног у књизи, неопходно је направити кратку дигресију, важну за читаоца који није упознат са класичном дефиницијом сељаштва, а коју аутор књиге одбацује, и у односу на коју нуди своју дефиницију *новог сељаштва*.

Класичне дефиниције сељаштва, настајале у периоду 50-их и 60-их година XX века, инспирисане су синтезом карактеристика сељачких друштава америчког антрополога Алфреда Луиса Кробера (Alfred Luis Kroeber), која сељаштво описује као половична друштва са половичном културом. Многе класичне дефиниције су се бавиле управо овом двојаком природом сељачких друштава. Са једне стране, она су самодовољна, јер у исто време представљају производну и потрошачку базу породичне економије, која може бити потпуно или донекле аутономна; сељачка друштва имају своје обичаје и локалне норме, који су у већини случајева доминантнији од оних формалних; у сељачким друштвима сродничке, комшијске и пријатељске везе неретко представљају базу преко које се остварује већина социјалних и економских потреба, што их чини не само панданом већ и супституентом формалних институција. Са друге стране, сељачка друштва јесу део ширег друштва и повезана су са њим преко законодавне, управне и извршне власти. Сељачка друштва постају или су економски изложена спољашњем друштву и његовим утицајима преко цена, понуде и потражње када пласирају своје производне вишкове на тржишту. Такође, у погледу инфраструктуре, сељачка друштва чине део ширег система у већој или мањој мери. Међутим, у ком степену је сељаштво интегрисано путем наведених механизма у шире друштво једно је од питања на које класичне дефиниција сељаштва нису имале одговор, што је узроковало многа произвољна и непрецизна одређења сељаштва, која су се пренела до данашњих дана.

Одређење сељаштва као половичног друштва са половичном културом поделило је социологе, антропологе и економисте руралног на оне који су у њему видели конзервативно друштво, несклоно преузимању ризика, а његову производњу као стагнантну и неинвентивну. Друга група теоретичара предвођена